

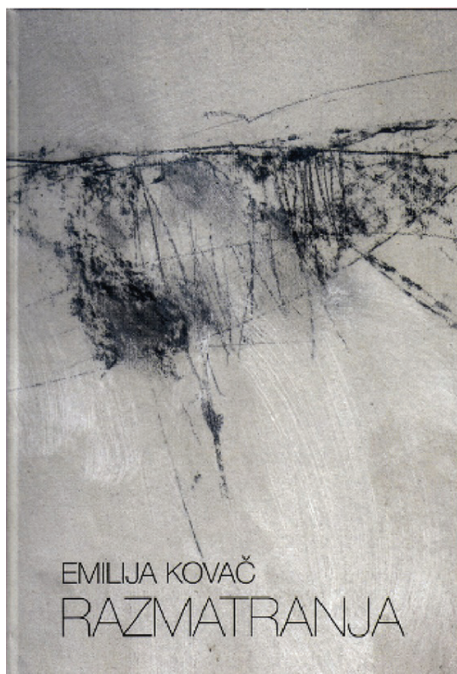
PROPITIVANJE (NE)IDENTITETNOSTI

(Emilija Kovač: RAZMATRANJA, *Kajkavsko spravišće - Mala biblioteka „Ignac Kristijanović“*, knj. 48, Zagreb 2022.)

Knjiga Razmatranja Emilije Kovač zbirka je vrsne poezije, osobito one u prozi i one kajkavske, koje pripadaju u vrh produkcije u tome pjesničkom žanru i na tome narječju

Ako bismo poznatu uzrečicu teoretičara medija Marshalla McLuhana „medij je poruka“ primijenili na poeziju, mogli bismo reći da je i oblik pjesama također svojevrsna poruka. Tako je i sa svakom prepoznatljivom pjesničkom formom, koju pjesnik uglavnom bira s određenom namjerom. Primjerice, mnoštvom soneta koje zadnjih godina objavljuju u časopisima i knjigama ili na društvenim mrežama hrvatski pjesnici pokazuju nekoliko stvari: iscrpljenost poetskog sadržaja, dokazivanje pjesničke vještine, ironični odnos prema tradiciji modernizma, postmodernističko niveliranje stilskih registara i kulturnih razina, svijest o književnosti kao o posebnoj vrsti jezične komunikacije. Drugi poetski žanr koji je također osobito čest u zadnje vrijeme u našem pjesništvu jest pjesma u prozi. Mnoge su pjesničke knjige ili njihovi veći dijelovi tako pisani, a na društvenim mrežama pjesme u prozi popularne su kao periodičko očitovanje autorove liričnosti, odnosno umjetničko doživljavanje životnih (ne) prilika. Biranje pjesme u prozi može pak imati nešto drukčije namjere od biranja soneta, a to su: mogućnost poetske analitike i refleksije unutar nešto duljih rečenica, kratka anegdotalna pripovijedanja, maštovita asocijativnost, metapoetička i autoprogramatska razmišljanja o

samoj književnosti i njezinu autoru. Uglavnom, pjesma u prozi, kao uostalom i sonet, oduvijek je nudila prostor za pjesničko majstorstvo, dakako ne samo ono formalno nego i misaono.

Emilija Kovač: „Razmatranja“ (autor naslovnice i ilustrator: Bojan Miljančić); *Kajkavsko spravišće*, Zagreb, 2022.

U snažnu domaću tradiciju pjesme u prozi u svojoj novoj poetskoj zbirki pod naslovom *Razmatranja* uvelike je ušla i čakovečka pjesnikinja Emilija Kovač. Premda ta knjiga ima složenu pa i heterogenu strukturu (pjesme u prozi, pjesmu u stihu, pjesme na kajkavskom), njome ipak dominira pjesma u prozi, na što upućuje i sam naslov *Razmatranja*. Taj je, naime, poetski žanr osobito pogodan za temeljni interes Emilije Kovač u ovoj knjizi – propitivanje, analiziranje (ne)identitetnosti lirске subjektice. Ta se (ne)identitetnost rasklapa i sklapa, potvrđuje i odriče, ona se ljušti po slojevima i namiče iz nutrine same subjektice i iz svega što je okružuje (priroda, životinje, jezik, ljudi). Lirska subjektica ima potrebu osigurati vlastiti prostor, mapirati točke svojeg sebstva, ograditi se od svega što je otuđuje, no istodobno je svjesna svoje nesigurnosti u određivanju i snaženju tog identiteta. Zato u pokušaju samokarakterizacije metaforički u pomoć poziva, primjerice, mnoge životinje kako bi nastojala opisati pojedina lica same sebe. Također, nastoji osnažiti vlastiti identitet odvajanjem i razgraničenjem od drugih.

„Kad čekam, ja sam lasica. Sakupim svoje perje, krjesticu, oližem dlaku na zglavcima, ugnijezdim se među sjenama: teško da će me itko zamijetiti. Pomalo nalikujem na pticu, ponekad na krticu. Uglavnom, nije jasno tko sam. To i želim, da se zbune, pomisle – što će nam takva zvjerka – pa me ostave na miru.“

Jezik kao oblik spoznaje

Druga velika tema Emilije Kovač u pjesmama u prozi je metapoetička – sama poezija i njezin jezik, ali i jezik općenito kao najsavršeniji, ali ujedno nedostatan oblik spoznaje. Upravo u takvim tekstovima ističe se pjesnikinjin analitički način pisanja pjesme u prozi koja se razvija jasno vidljivom logikom, ali ne onom filozofskom nego poetičkom. Pjesnikinja je racionalna u razvijanju ideje, odnosno razmatranju o pisanju pjesme i njezinu teško ulovljivu karakteru,

a imaginativna i ludična u maštovitom kolopletu slika i asocijacija kojima se stvara plodna značenjska napetost. Dakako da se sva razmatranja o uhvatljivosti i neuhvatljivosti pjesme mogu prenijeti i na karakterizaciju subjektice, koja svoj identitet nastoji utvrditi putem onoga što je okružuje. Taj živi odnos s okolinom, pa bila ona i poezija i jezik, mahom se izvodi s pomoću retoričkih figura kao što su metafore, personifikacije, simboli, poredbe, paradoksi, gradacije, nabranja, kao i precizno oblikovanim rečenicama punima unutarnjeg ritma.

„Pjesmu treba zaskočiti s leđa, pod sasvim neočekivanim kutom, prije nego se sabere i dovrši. Pustiti da svom snagom luduje po šumi, gazi šikarjem, gricka koru šimšira i divlje bobice. Mogla bi od toga postati vidovita, luckasta i dovoljno hrabra da prizna svoju grešnost, krive prste, ravne grudi, pokojeg vuka pod krevetom i još štošta.“

Dvostrukost, mnogostrukost, ženstvenost u samoj sebi kao i u odnosu na muževnost, drugo „ja“ kao posvudašnja sjena našega svjesnog govora i samodoživljavanja – naglasci su to pak pjesama u prozi u završnom ciklusu *Pandorina postelja*. Subjektica se naočigled raskoljuje, programatski se cijepa na duševne, tjelesne i metaforičke dijelove kako bi – ponovno analitički – govorila o samoj sebi, kako bi svoje primicanje i odmicanje, zaposjedanje i prepuštanje, potpunost i manjak provukla kroz rečenice koje se igraju jezikom i neobičnim kombinacijama slika, dragojevićevski razmjenjuju sve sa svime, dovode stvari u neočekivane kontekste. Pandora kao ona koja je otvaranjem kutije pustila sva zla na svijet, ali i ona koja je „obdarena svim darovima“, krovna je parabola za feminilnu genijalnost, ali i ranjivu senzibilnost te borbu za vlastiti teritorij koja u prvi plan ipak dovodi razna očitovanja sebičnosti. Pjesnikinja hrabro promišlja niz složenih psihičkih mehanizama u najbližim odnosima, svjesna da je jedina snaga u njihovoj artikulaciji, a ne uljepšavanju, da jedino poezijom i njezinim složenim umjetničkim iskazom ti odnosi mogu biti doneseni pred čitatelja u svojoj punini.

„Sve moje muškarce liznula je paučica i rekla moje. // Malo je reći da su, svaki od njih, od samog početka bili neodoljivi, možda tek malo nedovršeni. S vremenom narasli su sasvim prihvatljivo (i sve što treba) pa onda sreli mene. Jedan po jedan. Ne mislim o tome kao o stjecaju okolnosti ili sudbini – jednostavno, teško me ne sresti: dolazim kao srijeda, kao pismo, zrno prašine, čak i kao prozirna lisna mušica.“

Parabole i simboli

U pjesmama u stihu Emilije Kovač izmjenjuju se izrazi u kojima dominiraju ili imenice ili glagoli. Imenice često bivaju parabole i simboli kojima subjektica u prenesenom značenju iskazuje egzistencijalna stanja, slikovito opisuje mjeru (ne)prostiranja vlastite osobnosti, i to, primjerice, parabolama, odnosno metaforama grada, kuće, zmije, ptice, stranaca. Izraz u kojemu dominiraju imenice, katkada i kataloškim odnosno gradacijskim nabranjem, učvršćuje karakterizaciju subjektice, ali i metaforički proširuje i umnaža njezino jastvo („taj grad / zid po zid, drvo po / drvo na rukama nosimo / svi moji i ja“, „zmija i moja // Svaka za se / noktima, nepcem i bedrima / kidamo od te šume, / tih stabala i vriština / na koje smo stavile svoje ime“). To umnažanje jastva, ali i dovodenje do granica pa i preko granica njegova identiteta intenzivno se pak događa u pjesmama u čijem izrazu dominiraju glagoli. Pjesma tu biva svojevrсно spoznajno ticalo koje ispituje okolni svijet (svjetove) te subjektici, iz čije se perspektive sve i događa, omogućuje maksimalno prijanjanje uz iskustvo drugoga, posvojenog tek jezikom i imaginacijom („Čujem jezike. Govore uglas i / odasvud. Dišu. / Ne razumijem nijedan. / Svi viču na me, svaki za se i svi / ujedno. // Čim trepnem ili im se okrenem / gluhi dio sebe, odgriznu mi uho, u slast blaguju moje prste, riječi i usnice“).

U *Razmatranjima* jedan ciklus sadrži pjesme na međimurskoj kajkavštini. Emilija

Kovač u njima se nadovezuje na bogatu modernističku i postmodernističku struju kajkavske poezije u kojoj se, primjerice, ističe mogućnost pisanja na kajkavskom o svim suvremenim temama, pozornost na sam jezik i njegovo zvučanje, stvaranje apstraktnog leksika i novotvorenica te širenje formalnog spektra, uključujući i pjesmu u prozi. Autoričine kajkavske pjesme u prosjeku imaju istaknutiju afektivnu, poetsku i metapoetičku funkciju od onih na štokavskom, dakle, pjesnikinja je još razigranija u metaforici, asocijativnosti, jezičnoj ludičnosti i raznim formalnim mogućnostima. Tu su osobito dojmljive ljubavne pjesme u kojima bogatim pjesničkim sredstvima Emilija Kovač dočarava ono na što se znatno rjeđe odvažuje u štokavskim pjesmama – približavanje pa i sjedinjavanje subjekta i objekta, onog mojeg i onog tvogeg („Najtvojejša ja tvoja, / nadljubavno, žareče, sem / fruc i nesramcè, priznam i vundam, / najmoješi ti moj –).

Filozofična poezija

Uglavnom, knjiga *Razmatranja* Emilije Kovač zbirka je vrsne poezije, osobito one u prozi i one kajkavske, koje pripadaju u vrh produkcije u tome pjesničkom žanru i na tome narječju. Velik je broj posve domišljenih i dopisanih pjesama u kojima se autoričina poetika potpuno profilirala, a u kojoj je dominantno razmatranje o vlastitoj (ne)identitetnosti te granicama i modalitetima sebstva. Filozofičnost i svojevrсни neogegzistencijalizam provedeni su retorički kontrolirano i maštovito, s određenim razlikama ovisno o tome radi li se o pjesmama u prozi, stihu ili kajkavskoj poeziji. A osobiti ljubitelji koncepcijske i stilske ujednačenosti vjerojatno bi ipak bili skloni tomu da se kajkavska lirika možda mogla izdvojiti u posebnu, uistinu vrsnu zbirku pjesama toga narječja.

(*Vijenac*, 740-742, 14. srpnja 2022.)

Davor Šalat